

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Köyliönjoki - Eurajoki -kulttuurimaisemat Panelian kylässä
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Panelian kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Eura
1.4. Pinta-ala	3 358 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä,vuosi,arvo]	RKY2009: Panelian kylä RKY1993: Köyliönjoki-Eurajoki -kulttuurimaisema Panelian kylässä Lauri Putkonen, 2005, Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristöt: Saarenmaan kulttuurimaisema, Panelian kulttuurimaisema, Panelian kirkonseutu, Kahalan kulttuurimaisema ja Haavon kulttuurimaisema
1.6. Päivitysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päivitysinventoinnin pvm	21.5.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaa on korkokuvaltaan pääosin alavaa, mutta vaihtelevaa. Sen peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista laajoihin tasaisiin, viljaviin savikkoalueisiin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta, missä on muuhun Lounaiseen viljelyseutuun verrattuna runsaasti karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Seudulle voimakkaita erityispiirteitä luovat Pyhäjärvi, Kokemäenjoki ja sen ympärillä olevat viljelylakeudet, sekä seudun poikki kulkevat Säskylänharjun - Kokemäenjokilaakson – Yyterin mittavat harjumuodostumat. Seudun karuja maisemapiirteitä edustavat suot ja metsät keskittyvät Pyhäjärven lounaispuolelle, jossa viljelymaat ovat verrattain hajanaisia. Pääosa asutuksesta keskittyy viljavien savikoiden tuntumaan.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Alueen kallioperä on suurimmaksi osaksi hiekkakiveä. Alueen keskelle koillisesta tulee oliviinidiabaasiharjanne, joka ylittää Ruohomäen itäpuolelle. Toinen oliviinidiabaasi harjanne ja kapea soiro rapakivigraniittia on alueen eteläpäässä muodostaen V-mallisen kuvion, jossa länsihaara on graniittia ja itähaara diabaasia. Maaperältään alue on länsipuolelta suurimmaksi osaksi liejuista hienorakenteista maalajia. Panelian kylän edessä ja Saarenmaan kylän alueella ja sen pohjoispuolella on savea. Virkamäki on moreeninen saareke ja maisema-alueen itäreunalla on moreeninen selänne, missä on myös kaksi pientä aluetta kalliomaata. Kyydänmäki, Kahalan ja Kahalankulman alueet ovat karkearakeista maalajia eli soraa, hiekkaa ja karkeaa hietaa.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Alueen eteläosan läpi virtaa polveillen Eurajoki, johon on johdettu pelloilta useita ojia. Eurajoki alkaa Pyhäjärvestä ja siihen liittyy Kiukaisten kohdalla Köyliönjoki. Eurajoki laskee Eurajoen kunnan läpi Selkämereen Eurajoensalmen kautta. Kahala ja Kahalankulma ovat pohjavesialuetta.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Saarenmaa on kuivattua suoaluetta.
3.4. Kasvillisuustyytit	Alue kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Alueen kasvillisuus on kuivaa kangasmetsää, jossa mänty on vallitsevin puu. Alueen läheisyydessä on useampia soita, lounaassa olevat Kahalansuo ja Lammisuo ovat turvetuotantoalueita, luoteessa olevat Kakkerinsuo on luonnonsuojelualue. Kakkerinsuon läheisyydessä on muutamia pieniä suoalueita, kuten Rommakko ja Kauruunfältti. Panelian kylän keskustan läheisyydessä on kaksi perinnemaisemaa; Maijankallion metsälaidun ja useampiosainen Katilanketo.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Alueen läheisyydessä sijaitsee Huhdansuon-Kakkerinsuon Natura-alue. Eurajoen puolella oleva Jakoniitun reunamoreeniparvi on valtakunnallisesti arvotettu luokkaan neljä. Kahalansuon vieressä on Isovuori, Saarenmaan kylää vastapäätä on Röyskärinta-Printun kallioalue ja etelä reunalla Turajärvi-Sorkkinen, jotka ovat luokiteltu arvokkaiksi kallioalueiksi Satakunnan maakuntakaavassa.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	
3.7. Ilmasto	Alueen keskilämpötila on 4-5°C astetta ja vuoden sademäärän keskiarvo on 600-650 mm vuodessa.
3.8. Maisemarakenne	Alueen maisemarakenteen keskeinen osa on itäreunalla polveileva selänne, mistä maa laskee paikoin jyrkästi laajalle tasangolle. Virkamäki ja Kyydänmäki ovat suurimmat muuta maastoa korkeammalla olevat saarekkeet. Saarenmaa, Vähä-Saarenmaa, Kahala ja Kahalankulma ovat niemimäisiä selännteitä, jotka työntyvät muuten tasaiseen viljelyalueeseen. Alueen länsireuna on topografialtaan tasaista. Suurin osa alueen pelloista on kuivatuksen avulla saatu viljelykelpoisiksi. Alueella tai sen läheisyydessä olevat suot ovat joko luonnonsuojelualueita tai turvetuotantoalueita.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	

4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Panelian edustaa Satakunnan vanhinta asutuksen ydinaluetta. Alue sijaitsi esihistoriallisella ajalla Eurajoen suulla. Maisema-alueella on noin 40 tunnettua muinaisjäännettä, joista yksi on ajoittamaton kivirakenteinen rökkiö ja muut pronssikautisia hautaröykkiöitä. Alueen läheisyydessä on myös useita pronssikautisia hautaröykkiöitä tai rökkiöitä. Tunnetuimpia näistä ovat Juholan neljän hautaröykkiön kokonaisuus, Suomen suurimpana hiidenkiukaana tunnettu Kuninkaanhauta, kahdesta erillisestä rökkiön ryhmästä koostuva Lammashaka ja Ruohomäen hiidenkiukaat.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Panelian alueella on pitkä asutushistoria, sillä siellä on nykytiedon valossa asuttu jo noin 3000-luvulla eaa. Vanhimmat säilyneet asutuksen merkit ovat Kiukaisten kulttuurin (2000-1200 eaa.) ja sitä seuranneen pronssikauden ajalta. Pronssikausi oli Panelian alueella voimakkainta n. 1200-800 eaa., jolloin syntyivät alueen lukuisat hiidenkiukaat eli hautaröykkiöt. Näistä suurin eli Kuninkaanhauta sijaitsee nykyään Paneliantien varressa keskustan eteläreunalla. Hautaröykkiö sijaitsi aikoinaan suojaisessa merenlahdessa ja se kuului muinaisen lahden rantoja seurailleen hautaröykkiöiden ketjuun, joka jatkuu Nakkilaan ja Harjavaltaan asti. Panelian laajahkot peltoaukeat ovat suurimmaksi osaksi olleet Litorinamerta vielä pronssikaudella. Meren vetäydyttyä noin 800-500 eaa. myös mittavampi asutus siirtyi Paneliasta kohti länsirannikkoa. 1560-luvulla Panelian kylässä oli 20 taloa, mikä teki siitä koko Ala-Satakunnan suurimman kylän. Kylän keskeiset toiminnot ja asuminen olivat keskittyneet joen / kosken ympärille. Muuten ryhmäasutus on keskittynyt mäen rinteille tai kumpareiden päälle ja tien varteen. 1780-luvun isojakokartasta on havaittavissa, että Panelian pellot ovat keskittyneet asutuksen läheisyyteen selänteille. Kartoista on selkeästi nähtävissä, että pellot olivat hyvin kallioisia ja rikkonaisia. 1800-luvun puolivälissä Panelian kylästä länteen avautuvaa entistä soistunutta merenlahtea ryhdyttiin raivaamaan pelloiksi. Myös Saarenmaan laaja suoalue kuivatettiin, jolloin saatiin lisää maata viljeltäväksi.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Pitkään jatkunut maanviljely. Kylän läpi virtaavan joen myllystä on ensimmäinen maininta 1600-luvun alkupuolelta. 1800-luvun keskivaiheilla rakennettiin nykyinen rivimylly, josta ainakin osa on säilynyt. Vuonna 1908 valmistui kylän meijeri ja vuonna 1921 valmistui voimalaitos kanavineen. Nykyään alueella on broilerikasvattamoita ja kanaloita.
4.4. Rakennettu ympäristö	Pääpiirteissään Panelia on muodostunut kahden keskittymän ympärille: keskustan eli ns. Panelian kaupungin ja Panelian aseman alueelle. Näistä ensimmäinen on historiallisesti huomattavasti vanhempi ja nykyisin alueen ainoa keskusta. Panelian kyläkuvan mittakaava ja rakennusten ryhmittely on säilynyt hyvin, huolimatta siitä, että alueelta on viime vuosikymmenien aikana purettu useita rakennuksia. Erityistä rakennushistoriallista arvoa Panelialle antaa alueelle hyvin tyypillinen kivirakentaminen. Alueella on runsaasti komeita kivinavettoja ja jonkin verran kivimakasiineja. Kivirakentamisen perinnettä korostavat kaksi keskustan merkittävimmistä rakennuksista, kirkko ja vanha meijeri, molemmat 1900-luvun alusta.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Alueen asutus on keskittynyt mäelle ja tien viereen. Tilakeskuksia on syntynyt mäkien päälle. Uudempi asutus on tiivistänyt vanhaa ja uudet alueet ovat muodostuneet korkeammalle mäenrinteille ja päälle.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäänösten sijaintiin	Asutus ja muinaisjäänökset ovat paikoin tiiviisti toistensa lomassa tai uudemman asutuksen läheisyydessä. Paikoin samalla pihalla on vanha asuinrakennus ja muinaisjäänös.
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	Panelian kylä kuuluu RKY2009 ja Satakunnan kokoluokassa alue on laaja. RKY 1993 alue on Köyliönjoki-Eurajoki -kulttuurimaisema Panelian kylässä. Satakunnan maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristöjä ovat Saarenmaan kulttuurimaisema, Panelian kulttuurimaisema, Panelian kirkonseutu, Kahalan kulttuurimaisema ja Haavon kulttuurimaisema. Euran Paneliassa on tehty rakennusinventointi vuoden 2009 puolella välissä ja alkuvuodesta 2010. Inventoinnissa keskityttiin ennen vuotta 1940 rakennettuihin kohteisiin ja niistä 30 kohdetta sai Museoviraston rakennusinventoinnissa käytetyn arvoluokan A eli suojeltava rakennus (sr). Lievemmin eli B-luokan suojeltavia rakennuksia oli 43 kappaletta.
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	Paneliankosken yli johtava kaksikaarinen, kivistä holvattu silta valmistunut vuonna 1832 ja on Satakunnan vanhimpia. Sillan vieressä on Maijalan talon luonnonkivistä muurattu suuri makasiinirakennus vuodelta 1862. Kyläkeskuksen toisella pohjoispuolella sijaitsevalla Pahvo-Mattilan tilalla on myös komea yli satavuotias kivinavetta. Kylän keskustassa on Paneliankosken rivimylly, josta osa on vuodelta 1852. Rakennusmestari Oskar Salosen suunnittelema graniittinen kirkko on valmistunut vuonna 1909. Torni sai lopullisen muotonsa vasta vuonna 1950. Kirkon vieressä oleva Panelian Osuusmeijeri valmistui vuonna 1908. Meijerin pintamateriaaleina on käytetty punagraniittia, tiiltä ja rappausta. Paneliankosken Voima Oy:n sähkövoimalaitoksen rapatut rakennukset valmistuivat vuonna 1921. Näitä on myöhemmin laajennettu.
4.5. Perinnemaisemat	Maisema-alueeseen kuuluu Katilan kedon (M) ja Maijalan kallion (M-, kallioketo) perinnemaisemat.
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Pronssikautiset hautaröykkiöt ja varsinkin Kuninkaanhauta, joka on Suomen suurimpia hiidenkiukaita.
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Panelian rivimylly on ainoa Euroopassa säilynyt neljän myllyn rivimylly. Kotiseutumuseo

4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Panelialle tyypillistä on tiivis liike- ja asuinrakentamisen keskusta. 1920-1930-luvulla Panelian keskusta rakennettiin lukuisia liikerakennuksia sekä pienimuotoista tupasutusta. Vanhaan kyläkuvaan kuuluva rakennuskanta on 1900-luvun jälkipuoliskolla ja valitettavasti vielä 2000-luvullakin paljolti harventunut, mutta alueella on silti vielä nähtävissä perinteistä kyläkeskustankuvaa. Kirkon ja liikerakennusten jäsentämä raitti kuulune mittakaavassaan Satakunnan, ellei koko Suomen kauneimpiin. Merkittävänä osana kyläkuvaan kuuluvat mm. harvinainen nelimyllyinen rivimylly sekä Satakunnan vanhin kivisilta (1832). Maatilarakentamiseen liittyy tiiviisti kivirakentamisen perinne, joka vielä korostuu 1900-luvun alun rakennuksissa mm. kirkossa käytetyn Turajärven graniitin myötä.
5. MAISEMAKUVA	Panelian maisema-alue on edustava kokonaisuus Ala-Satakuntalaista viljelyseudusta. Panelian kylä edustaa Satakunnan esihistoriallisen ajan asutuksen ydinaluetta. Tiheästi kosken partaalle rakennetun Panelian suurkylän alava, maisemallisesti vaikuttava viljelysaukea on entistä merenpohjaa. Alavalla peltotasangolla on yksittäisiä maatiloja pihapiireineen, muuten asutus on suurimmaksi osaksi keskittynyt saarekkeisiin, peltotasangoille työntyville niemille ja selänteiden reunoille. Panelian kylästä länteen avautuu Saarenmaan laaja suonkuivatuksen seurauksena syntynyt viljelysaukea, jonka laitamille maatilat ovat keskittyneet. Maisema-alueen peltojen ja ojien reunat ovat hyvin hoidetut. Eurajoen varressa kasvaa puustoa.
6. RAJAUS	Etelässä maisema-alueen raja kulkee kallioisen selänteen lakialueella. Idässä maisema-alueen raja seuraa rikkonaisemmaksi muuttuvan selänteen lakialuetta pohjoiseen. Kalliokulman kohdalla raja siirtyy lakialueen itäpuolella ottaen mukaan lähellä olevat perinnemaisema-alueet. Pohjoisessa Peltomaan kohdalla maisema-alue loppuu Peltomaantien pohjoispuolella oleviin saarekkeisiin. Panelian kylän keskustan kohdalla raja noudattaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY2009) rajausta. Lännessä raja noudattaa Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY1993) rajausta Kahalansuon alueelle asti, minkä jälkeen maisema-alue jatkuu selännettä seurailleen etelään.
7. KUVAILUTEKSTI	<p>Maisemakuva:</p> <p>Maisema-alue on muodostunut Satakunnalle tyypillisesti maankohoamisen ja rannansiirtymisen myötä. Alueen maisemarakenteen keskeinen osa on polveilevalla selänteellä kosken partaalle tiiviisti rakennettu Panelian suurkylä. Selänteen reuna laskee paikoin melko jyrkästi laajalle viljelytasangolle, joka on entistä merenlahtea.</p> <p>Panelian kylästä länteen avautuu Saarenmaan laaja suon kuivatuksen seurauksena syntynyt viljelysaukea. Maisemallisesti vaikuttavan viljelysaukean keskellä olevat Virkmäki ja Kyydänmäki ovat suurimmat, muuta maastoa korkeammalla olevat asutut saarekkeet. Saarenmaa, Vähä-Saarenmaa, Kahala ja Kahalankulma ovat niemimäisiä selänteitä, jotka työntyvät muuten tasaiseen viljelyalueeseen. Maisema-alueen länsiosa on topografialtaan tasaista ja laakeaa maisemaa, jonka reunassa virtaa kiemurrellen Eurajoki. Maisema-alueen koillisreunassa on Röyskärinta-Printun kallioalue ja aivan alueen eteläosassa oleva Turajärvi-Sorkkisen kallioalue erottuu selvästi tasaisessa maisemassa.</p> <p>Luonnonpiirteet:</p> <p>Maisema-alueen pellot sijaitsevat savisilla ja hienojakoisten maalajien vallitsevilla alueilla. Alueen kallioperä on suurimmaksi osaksi hiekkakiveä. Alueen kasvillisuus on kuivaa kangasmetsää, jossa mänty on vallitseva puulaji. Alueen läheisyydessä on useita soita. Lounaisosassa olevat Kahalansuo ja Lammisuo ovat turvetuotantoalueita ja luoteessa sijaitseva Huhdansuon-Kakkerinsuon alue kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Eurajoen kunnan puolella sijaitseva Jakoniitun reunamoreniparvi on arvotettu luokkaan neljä valtakunnallisessa moreenimuodostumien inventoinneissa. Maiseman ja luonnon kannalta arvokkaiksi kallioalueiksi (ge2) Satakunnan maakuntakaavassa on luokiteltu Kahalansuon vieressä oleva Isovuori, Saarenmaan kylää vastapäätä oleva Röyskärinta-Printun kallioalue sekä maisema-alueen eteläreunalla oleva Turajärvi-Sorkkisen kallioalue.</p> <p>Kulttuuripiirteet:</p>

	<p>Panelia edustaa Satakunnan vanhimman asutuksen ydinaluetta. Alue sijaitsi esihistoriallisella ajalla Eurajoen suualueella. Vanhimmat säilyneet asutuksen merkit ovat Kiukaisten kulttuurin (2000-1200 eaa.) ja sitä seuranneen pronssikauden ajalta. Tunnetuimpia näistä ovat Juholan neljän hautaröykkiön kokonaisuus, Suomen suurimpana hiidenkiukaana tunnettu Kuninkaanhauta, kahdesta erillisestä röykkiön ryhmästä koostuva Lammashaka sekä Ruohomäen hiidenkiukaat. 1560-luvulla Panelian kylässä oli 20 taloa, mikä teki siitä koko Ala-Satakunnan suurimman kylän. Kylän keskeiset toiminnot ja asuminen oli keskittynyt joen ja kosken ympärille. Panelian kylälle on ominaista tiivis liike- ja asuinrakentamisen keskusta. 1920-1930-luvulla keskustaan rakennettiin lukuisia liikerakennuksia sekä pienimuotoista tupa-asutusta. Vanhaan kyläkuvaan kuuluva rakennuskanta on 1900-luvun jälkipuoliskolla ja valitettavasti vielä 2000-luvullakin paljolti harventunut, mutta alueella on silti nähtävissä vielä perinteistä kyläkuva. Kirkon ja liikerakennusten jäsentämä raitti kuuluu mittakaavassaan Satakunnan, ellei koko Suomen kauneimpiin. Maatilarakentamiseen liittyy tiiviisti kivirakentamisen perinne, mikä korostuu vielä 1900-luvun alun rakennuksissa, muun muassa kirkossa käytetyn Turajärven graniitin myötä. Vanhin asutus on keskittynyt rakentamiselle otollisille alueille, selänteille ja saarekkeisiin. Uudempi rakennuskanta on tiivistänyt vanhaa ja paikoin levinnyt keskustaaajaman kohdalta selänteen ja pellon vaihettumisvyöhykkeelle sekä selänteen edessä olevien saarekkeiden väliin jääneille alueille.</p> <p>Paneliankosken yli johtava kaksikaarinen kiviholvisilta on Satakunnan vanhimpia ja se valmistui vuonna 1832. Sillan vieressä sijaitsevan Maijalan talon suuri makasiinirakennus on muurattu luonnonkivistä ja se valmistui vuonna 1862. Kyläkeskuksen pohjoispuolella sijaitsevalla Pahvo-Mattilan tilalla on myös komea yli satavuotias kivinavetta. Kylän keskustassa on Paneliankosken rivimylly, josta osa on vuodelta 1852. Panelian rivimylly on ainoa Euroopassa säilynyt neljän myllyn rivimylly. Rakennusmestari Oskar Salosen suunnittelema graniittinen kirkko on valmistunut vuonna 1909, mutta sen torni sai lopullisen muotonsa vasta vuonna 1950. Kirkon vieressä oleva Panelian Osuusmeijeri valmistui vuonna 1908. Meijerin pintamateriaaleina on käytetty punagraniittia sekä tiiltä ja rappausta. Paneliankosken Voima Oy:n sähkövoimalaitoksen rapatut rakennukset valmistuivat vuonna 1921. Näitä rakennuksia on laajennettu myöhemmin.</p>
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Maakunnallisesti arvokas
8.2. Arviointiteksti	Maisema-alue on edustava kokonaisuus Ala-Satakunnan viljelyseudun maakoitoamisen ja kuivatustyön tuloksena syntyneestä viljelymaisemasta. Pitkä asutus- ja viljelyhistoria ovat alueen merkittäviä arvoja.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	5011, Näkymä Peltovaarantieltä etelään.
	5020, Näkymä Peltovaarantieltä lounaaseen.
	5043, Näkymä koilliseen.
	5056, Näkymä Kuninkaanhaudalle.
	5075, Näkymä lounaaseen.
	5149, Näkymä Vähä-Saarenmaan kylään.
	5154, Näkymä kaakkoon.
	5185, Näkymä kaakkoon Saarenmaan kylästä.
	5004, Näkymä kaakkoon.
	4980, Näkymä kaakkoon.